

УЎК: 378.091.3:811.111'243:61(04)

Дилафруз БУРАНОВА,
Тошкент педиатрия тиббиёт институти
Хорижий тиллар кафедраси мудири, доцент.
E-mail: d.buranova5@gmail.com

ЎзДЖТУ профессори, ф.ф.н. Ирискулов М.Т. тақризи асосида

TEACHING SPECIALTY SUBJECT IN ENGLISH AS IMPORTANT ASPECT OF PERSONNEL TRAINING POLICY

Abstract

The given investigation examines the features of teaching of the special subjects in English language, taking into account the main requirements for modern personnel in the current system of higher education, as well as the essence of the strategy of mastering foreign languages. Along with the issues of implementing the latest methods to achieve quality in this area, effective mechanisms to ensure effectiveness are proposed, and as a result the given complex analysis determines the main meaning of the study.

Key words: personnel, specialty, English language, standard, higher education, communication skills, qualification, competence, teacher, student.

ПРЕПОДАВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ КАК ВАЖНЫЙ АСПЕКТ ПОЛИТИКИ ПО ПОДГОТОВКЕ КАДРОВ

Аннотация

В данном исследовании рассматриваются особенности преподавания специальных предметов на английском языке с учетом основных требований к современному кадру в нынешней системе высшего образования, а также сущность стратегии овладения иностранными языками. Наряду с вопросами внедрения новейших методик на пути достижения качества в данном направлении, предлагаются эффективные механизмы для обеспечения результативности, что в совокупности определяет основные цели и задачи настоящего исследования.

Ключевые слова: кадр, специальность, английский язык, стандарт, высшее образование, стиль, коммуникативность, квалификация, компетентность, преподаватель, студент.

МУТАХАССИСЛИК ФАНИНИ ИНГЛИЗ ТИЛИДА ЎҚИТИШ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ СИЁСАТИНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТИ СИФАТИДА

Аннотация

Мазкур тадқиқот бугунги олий таълим тизимида мутахассислик фанларини чет тилларида ўқитишнинг ўзига хос хусусиятлари ҳамда хорижий тилларини эгаллаш стратегиясининг моҳияти замонавий кадр кифоасига қўйилган асосий талаблар нуктаи назаридан қўриб чиқилган. Шу билан бирга, бу борадаги фаолиятни ташкил этишда сифат ва натижага эришиш учун самарали услубий механизмларни жорий қилиш, замонавий ўқитиш услублардан унумли фойдаланиш масалалари мазкур тадқиқотнинг асосий мақсад ва вазибаларини белгилаб беради.

Калит сўзлар: кадр, мутахассислик, инглиз тили, стандарт, олий таълим, услуб, коммуникатив, малака, компетенция, ўқитувчи, талаба.

Кириш. Давлатимиз томонидан халқаро стандартлар талабларига мос келадиган олий таълим тизимини яратиш, хорижий олий таълим муассасалари билан ҳамкорликни амалга оширишга қаратилган чора-тадбирлар ҳақиқатдан ҳам диққатга сазовор. Мазкур жараён чет тилларини ўзлаштирган, янги стандарт ва усуллардан фойдалана оладиган кадрларга бўлган талабни аиникса кучайтиради. Хусусан, Республикамиз Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг қуйидаги фикрлари ушбу йўналиш доирасида иш олиб боришга ундайди: “Доно халқимиз “Тил билган – эл билади” дейди. Бу борада буюк боболаримиз ибрат ва намуна кўрсатганлар. Хусусан, Мусо Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али Ибн Сино, Имом Бухорий, Аҳмад Фарғоний, Маҳмуд Замахшарий, Алишер Навоий каби улуғ аждодларимиз ўнлаб тилларни пухта билганлари учун ҳам жаҳон илм-фанининг юксак чўққиларини забт этганлар” [1]. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20-апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарорида олий таълим тизимини тубдан такомиллаштириш, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий

ривожлантиришнинг устувор вазибаларидан келиб чиққан ҳолда, кадрлар тайёрлаш мазмунини тубдан қайта қўриш, халқаро стандартлар даражасига мос олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш учун зарур шароитлар яратилишини таъминлаш вазибалари белгиланган бўлиб, мазкур изланишимизда келтирилган маълумот ва далиллар бугунги кун таълим соҳасидаги стратегик жиҳатдан комплекс ривожлантириш масалаларини ҳал қилиш борасида ҳақиқатдан ҳам долзарблик касб этиши шубҳасиздир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27-июлдаги “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодий соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3151-сонли Қарорида мамлакатимиз олий таълим тизимида юқори малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг мазмунини мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиёти истиқболлари, жамият эҳтиёжлари, илм-фан, маданият, техника ва технологияларнинг замонавий ютуқларидан келиб чиққан ҳолда тубдан такомиллаштириш вазибалари белгиланган. Қарорда белгиланганидек, ОТМларда

бугунги кунда мутахассислик фанларини инглиз тилида ўқитишни ташкил қилиш, бунда инглиз тилида дарс бера олувчи педагог ходимларни мақсадли тайёрлаш асосий вазифалар қаторидан ўрин олган. Мутахассисларнинг ривожланган хорижий давлатларда малака ошириш масаласи ҳам долзарб вазифалардан этиб белгиланганлиги кадрларнинг халқаро стандартлар даражасига мослашувини, уларнинг хорижий тилларни ўзлаштириши масалаларини янада такомиллашувини талаб этади. Шунингдек, Қарорда “иқтидорли ёш педагоглар ва докторантларни етакчи хорижий таълим муассасаларига тажриба орттиришга юбориш, улар учун махсус стипендиялар таъсис этиш, олий таълим муассасаларининг профессор-ўқитувчилари, докторантлари ва талабаларининг халқаро тажриба алмашинувларини ташкил этиш орқали илмий ва педагогик салоҳиятини ошириш”, “2017/2018 ўқув йилидан бошлаб ҳар бир олий таълим муассасасида барча курсларда камида 2 та гуруҳда мутахассислик фанларини инглиз тилида ўқитишни босқичма-босқич ташкил этиш, инглиз тилида дарс ўтадиган профессор-ўқитувчиларни мақсадли тайёрлаш, уларнинг хорижда тегишли тайёргарликдан ўтишни ташкил этиш” каби вазифалар алоҳида таъкидланган. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5-июндаги “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-3775-сонли Қарориди олий таълим тизимида ўқитишни ташкил этиш жараёни, таълим олаётган талабалар билимини баҳолаш тизими, профессор-ўқитувчиларнинг фаолиятини, билимини ва педагогик кўникмасини баҳолашнинг замонавий тизими, олий таълим муассасалари инновацион ва технологик ғоялар билан фикр алмашадиган мулоқот марказларига айлантирилиши, кириш имтиҳонларини ислох қилиш, иқтидорли ёшлар билан ишлаш борасида қатор вазифалар белгиланган. Замонавий таълимда хорижий тиллар фанини самарали ўрганиш учун ўқитувчидан касбий маҳорат ва замонавий педагогик билимлар мажмуини талаб қилинса, ўрганувчидан онгли масъулият, фаоллик, ўқув малака ва кўникмалари талаб қилинади.

Асосий қисм. Хорижий тиллар бўйича саводхонликни ошириш – замонавий стандартларга асосланган интеллектуал салоҳиятни янада ривожлантиришнинг муҳим бир кўринишидир. Замонавий инглиз тилига ўқитиш стратегияси нафақат таълим сиёсатининг муҳим йўналиши, балки жаҳон микёсидаги кўплаб олимларнинг илмий изланишларнинг муҳим мавзуси сифатида намоён бўлувчи воқелиқдир. Олимларнинг фикрича, глобаллашув жараёнида инглиз тили муҳим ва универсал тил бўлиши билан бирга, уни ўқитишда кўплаб муаммоларга дуч келиниши, бунда бутун дунё педагоглари мазкур муаммони ечиш жараёнида ўзига мос ва тўғри бўлган ўқитиш стратегиясини топишга интилиб келаётгани табиийдир [2]. Шу билан бирга, чет тилларини ўқитиш жараёнида ўрганувчиларда керакли мотивацияни шакллантириш ҳамма учун ҳам бир хил бўлавермаслиги, бунда мутахассисликка оид эҳтиёжларни қондириш учун ҳамда соҳавий талабларни инобатга олган ҳолда керакли ўқитиш усул ва услубларини ишлаб чиқиш ҳамда такомиллаштириш алоҳида қайд этилади [3].

Буюк Британия Ливерпул Университети Тилларни ўқитиш Маркази директори, тилшунос олим Джефф Томпсоннинг фикрича, замонавий тил ўқитишнинг машҳур услубларидан ҳисобланган коммуникатив компетенцияга асосланган ёндашув бугунги кунда кўплаб

экспертлар ва ўқитувчилар орасида энг самарали деб тан олинган бўлса-да, бу борада қатор англашилмовчилик ва муаммолар мавжуд [4]. Олимнинг фикрича, кўп ҳолларда коммуникатив ёндашув мавҳум шаклда ўз фикрини ифодалаш, ўрганувчи ва ўқитувчи ўртасида муаммони тезроқ ҳал этишга қаратилган бўлиб, жуфтликда ишлашда самарали усул ҳисобланади. Дж.Томпсон мазкур услубнинг афзалликлари билан бир қаторда, унинг бошқа жиҳатлари, жумладан, мутахассислик доирасида қўлланилишидаги баъзи тушунмовчиликларни келтириб чиқариши, бунда турли соҳаларда чет тилини қўллаш учун чуқурроқ билимларга эга бўлишга қаратилган кучли методологик ёндашув эҳтиёжининг мавжудлиги ҳақида фикр юритади. У коммуникатив ёндашувнинг сўнгги пайтларда айниқса жадаллик билан ривожланиб кетганлиги ва мазкур услубнинг бирламчи кўринишидан анча йироқлашган ҳолда ўзгариб бораётганлигига алоҳида эътибор қаратади.

Айтиш жоизки, Дж.Томпсон ўз қарашларида чет тилини коммуникатив услубда ўқитиш муаммоларини кўпчилик ўқитувчилар билан муҳокама қилганлиги ҳақида гапирар экан, уларнинг дунёқарашларидан ва тажрибаларидан келиб чиққан ҳолда, коммуникатив ёндашув борасидаги англашилмовчиликларни ва уларнинг келиб чиқиш сабабларини қуйидагича ифодалайди:

1. Кўпчилик ўқитувчилар томонидан билдирилган “коммуникатив ёндашув грамматикани ўқитишни рад этади”, деган фикр. Дж.Томпсон бу борада грамматика ҳақиқатдан ҳам коммуникатив ёндашувда анча соддалаштирилганлиги, анъанавий ва мураккаб шакллардан узоқлашиб бораётганлиги ҳақида фикр юритади. Лекин Дж.Томпсон бу масаланинг эътиборли томони, тилни ўрганиш жараёнида асосий мақсад айти грамматикани ўзлаштириш эмас, балки унинг тилни ўзлаштириш учун осон ва фойдали шаклда ифодаланиш эканлигининг тарафдори эканлигини таъкидлайди, тилларни ўрганувчи маълумотни энг аввало унга тушунарли бўлган контекстда, унинг функцияси ва мазмунини англаган ҳолда ўзлаштириши муҳимлигини, шундагина уларнинг тилга бўлган қизиқиши сўниб бормаслигини айтади.

2. “Коммуникатив ёндашув фақат гапириш компетенциясини ҳосил қилиш демакдир”, деган тушунча. Дж.Томпсон мазкур фикрнинг кенг тарқалганлиги, биринчи навбатда, лингвистиканинг дастлабки ривожланиш босқичлариданоқ биринчи эътибор гапириш компетенциясига ажратилганлиги, шунингдек, коммуникатив услуб интерфаол мулоқот шаклини тақозо этиши ва ўқувчилар ёзиш ҳамда ўқишдан кўра кўпроқ ўзаро мулоқот қилишдан келиб чиқишини мисолларда келтириб беради. Шу сабабдан олим чет тилларини ўқитишда талаба билан суҳбатлашиш вақтининг маълум қисмини унинг шахсий сукут сақлаган ҳолда ёзиши, ўқиши ва фикрлаши, шунингдек, ўқитувчи, жуфтликдаги ёки гуруҳдаги курсдошлари томонидан қалғитилмаслиги каби кўринишдаги услуб ва шакллари тақлиф этади.

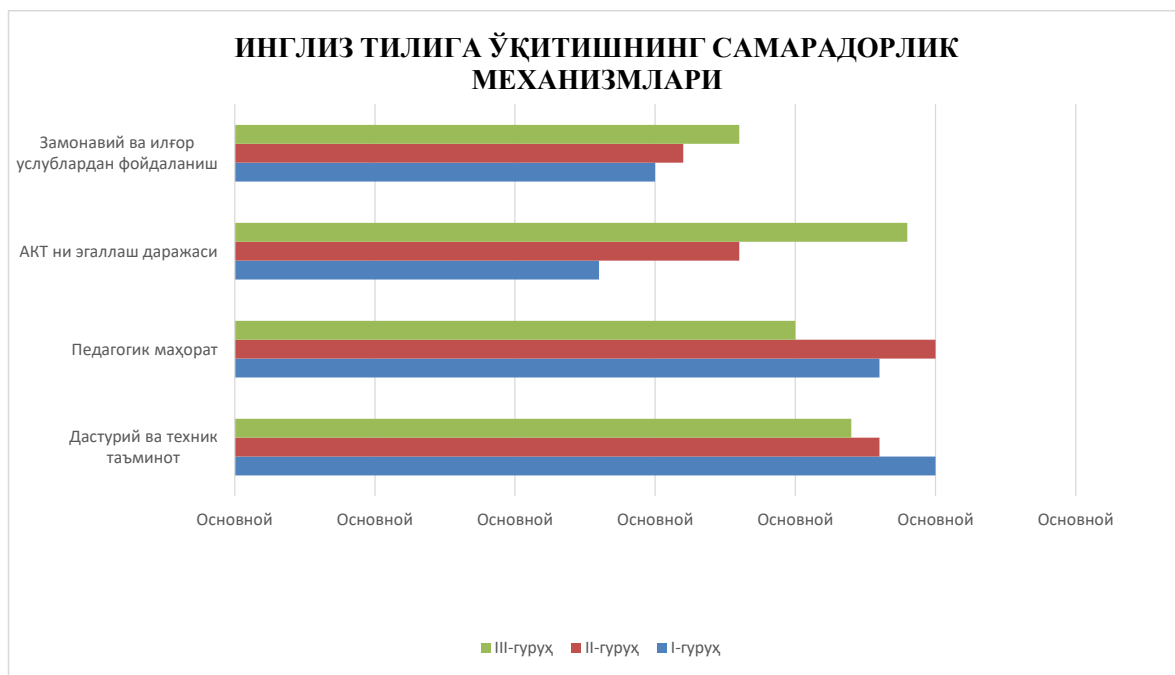
3. “Коммуникатив ёндашув асосан жуфтликда ва ролларга бўлиниб ишлаш, демакдир”, каби кенг тарқалган фикр. Бу ерда Дж.Томпсон ўтмишдаги ўқитиш услубларидан бўлган матнни ўқиб, саволларга жавоб бериш, диалогларни ўзлаштириш каби зерикарли мисолларни келтирар экан, жуфтликда ёки гуруҳларда ишлаш услубининг афзаллиги – талабаларнинг бир-бирига ёрдам берган ҳолда ўзаро ҳамкорлик қилишга, шерикчиликда билим ва кўникмаларни муваффақиятли шакллантиришга ундашини тушунтириб беради. Шундай экан, мазкур услуб ўрганувчиларни мустақил фикрлашга ўргатишнинг самарали воситаси эканлиги мақсадга мувофиқдир.

4. “Коммуникатив ёндашув ўқитувчи олдига катта талабларни қўяди” – мазкур фикр педагоглар орасида айниқса кенг тарқалган, деб таъкидлайди Дж.Томпсон. Ҳақиқатдан ҳам, ўқитувчи бу ҳолатда талабалар билан дўстона муносабатларга асосланган ҳолда, анъанавий ўқитувчиликдаги доминантлик ва бошқарув кўникмаларини рад этиш орқали фаолият юритиши, шунингдек, она тили инглиз тили бўлмаган мутахассислар кенг доирада тиллардан фойдалана олиш учун юқори малакавий талабларга жавоб бериши керак, дейди Дж.Томпсон. Шундай бўлса-да, ўқитувчи бугунги кунда ўзининг малакавий кўникмаларини ривожлантириши учун зарур шароитларнинг кенглиги, унинг рағбатланиш имкониятларидан фойдалана олиши, чет тилларига ўқитиш борасида замонавий дастурлар, дарсликлар ва бошқа материалларнинг хилма-хиллиги ва қулайлиги, умуман, мазкур жараёнининг кундан-кунга ривожланиб, такомиллашиб бораётганлиги, олимнинг фикрича, мазкур фаолиятнинг ютуқли томонидир.

Ушбу жараёни тўғри ташкил қилиш ва сифат кўрсаткичларни янги поғонага кўтариш масалалари кўплаб Америка ва Европа тилшунос олимлари ва экспертлар томонидан турли илмий изланишларнинг ҳамда баҳс ва мунозараларнинг долзарб мавзулари қаторидан ўрин олганлиги маълум. Баъзилар бу борада конкрет қоидаларга эмас, балки ўқитувчи ва ўрганувчи ўртасида маълум келишувга асосланган услублар йиғиндисига таяниш каби муайян ёндошувларга амал қилиш керак, деган қарашларни илгари сурадилар. Бунда чет тилини эгаллашнинг турли кўникмалари интеграцияси коммуникатив компетентлик каби аниқ мақсадга эришишнинг муҳим омили сифатида талқин қилинади. Мазкур ғояга биноан, ўқитувчи ва ўрганувчи ўртасида музокара асосида мақсад ва вазифаларнинг белгилаб оlinиши, бунинг асосида тил ўрганиш динамик ва интерактив жараён сифатида намоён бўлиб, ўрганувчининг эҳтиёжлари асосида шакллантириши муҳимлиги белгилаб берилади [5]. Яна бошқа бир қараш эса тил ва контент мақсадларининг интеграциялашуви асосида ўрганувчига билимларни етказиш услубининг мақсадга мувофиқ эканлигини, сўз бойлиги, тажриба, контент ва грамматиканинг мувозанатли синтези асосида коммуникатив стратегиянинг тўғри ишлаб чиқишсини муҳокамага қўяди [6]. Бошқа турдаги изланишда чет тили ўқитувчисининг фаолияти бир қатор методик вазифаларни ҳал қилиш жараёни сифатида намоён этилиб, ўзига хос хусусиятлар ва методик малакалар билан ўқитувчи шахси

ўртасидаги функционал боғланиш “методик тафаккур” ҳодисаси, деб ифода этилади. Чет тили ўқитувчиларини тайёрлаш аниқ йўналтирилган мотивацион муҳит, изчил ва ўзига хос қарашлар йиғиндисидан иборатлиги тақлиф этилади [7]. Дарвоқе, исталган соҳа мутахассиси билимли ва ўз фаолиятининг моҳир устаси бўлса-да, глобаллашув жараёни ҳамда фан ва технологияларнинг жадал ривожини ҳар бир соҳа вакили учун ўз шартини қўяди. Англиянинг **UsingEnglish.com Limited** халқаро веб саҳифаси тадқиқотчиси доктор Г.Маниваннан фикрича, соҳа мутахассисларининг муваффақиятли касбий маҳорати уларнинг коммуникатив қобилияти билан чамбарчас боғлиқдир [8]. У ёзиш, мантиқий фикр юритиш салоҳияти билан бир қаторда, мулоқот компетенцияси жуда муҳим аҳамиятга эгалигини, маркетинг ва ишбилармонликда касбий салоҳият ўзгалар билан келишув ва ўзаро бир-бирини тушунишга эришиш каби қобилият билан ниҳоятда боғлиқ эканлигини алоҳида таъкидлайди.

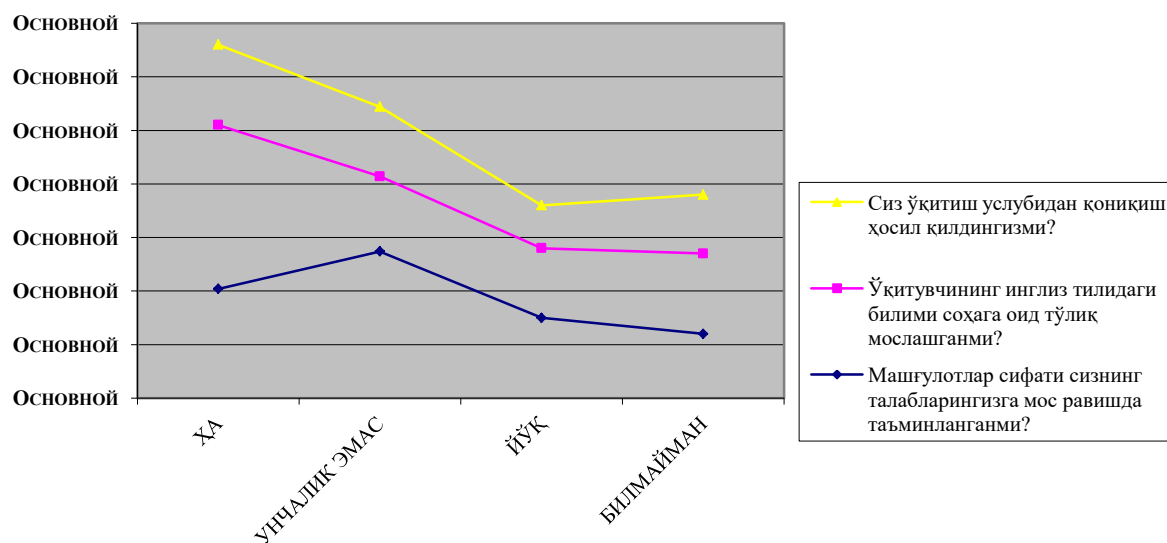
Дж.Томпсон ва бошқа эксперт ва олимларнинг илмий қарашларидан келиб чиққан ҳолда, мазкур изланишимизда биз ўз олдимишга юртимиздаги баъзи нофилологик олий таълим муассасаларида чет тилларини, жумладан, инглиз тилини ўрганишдаги ҳозирги ҳолат ва мавжуд муаммоларни аниқлаш мақсадини қўйдик. Муаллиф томонидан ўтказилган сўровда Тошкент педиатрия тиббиёт институти, Тошкент Тиббиёт Академияси ҳамда Тошкент Фармацевтика институти инглиз тили ўқитувчилари қатнашиб, мазкур педагог ходимлар томонидан билдирилган фикр ва мулоҳазалар таҳлили I, II ва III гуруҳларга бўлиб оlinган тарзда олиб борилди. Биринчи навбатда, ўқитувчиларга ҳозирги кунда олий таълимда қўлланилаётган ўқитиш услубларининг қай даражада афзаллигини, ютуқ ва камчиликларини уларнинг ўз фаолияти нуқтаи назаридан изоҳ қилишлари тақлиф этилди. Респондентлар томонидан билдирилган маълумотлар статистикаси таҳлил қилиниб, педагог ходимларнинг фикрича, инглиз тилини ўқитишнинг самарали шакллари ҳосил қилиш биринчи навбатда дастурий ва техник таъминотга боғлиқ эканлиги, шунингдек, ўқитувчининг шахсий фазилатлари, салоҳияти, педагогик маҳорати, ахборот коммуникация технологияларини ўзлаштириш даражасининг юқорилиги ва замонавий илғор услублардан унумли фойдаланиш қобилияти каби ҳислатлар мувозанатининг муҳимлиги маълум бўлди (1-Чизма).

1-Чизма

Талабаларнинг инглиз тилини ўзлаштиришга бўлган муносабатлари, ўқитувчи ва талаба ўртасидаги

муносабатларнинг уйғунлиги борасида олиб борилган сўровлар натижаси эса шунингдек, талабаларга ўқитувчининг тажриба ва билимлари, шунингдек, уларнинг дарсдан қониқиш ҳосил қилиш каби кўрсаткичлар долзарб ва муҳимдир (2-Чизма).

2-Чизма

Ўзбекистоннинг Болония жараёнига босқичма-босқич қўшилиши жараёни мамлакатда олий таълим тизимида мобилликни ташкил этиш, бунда услубий ва техник таъминотни янада такомиллаштириш каби қатор вазифаларни кун тартибига қўймоқда [9]. Бунда тилни ўрганишнинг анъанавий усуллари субъектив равишда янги қарашлар ва субъектив қайфиятни тақозо этувчи алоҳида воқелиқдир [10].

Хулоса. Кадрларнинг хорижий тилларни билиш вазифасига катта эътибор қаратар эканми, мутахассислик доирасида инглиз тилини ўқитиш фаолиятининг қўйидаги аҳамиятли вазифаларини

белгилаш ва улар ечимини топиш ўринли, деб ҳисоблаймиз:

1. Мутахассислиги чет тили бўлмаган ОТМларда инглиз тилини ўзлаштириш учун муҳитни ҳамда ўқув-услубий таъминотни сифат жиҳатдан такомиллаштириш;
2. Хорижий тиллар бўйича саводхонликни ошириш жараёнида педагогик маҳорат, самарали услуб ва воситаларидан кенг тарзда фойдаланиш;
3. Мутахассисларнинг хорижий тилларни ўз фаолияти доирасида билиши ва янада такомиллаштириши учун кучли мотивацион муҳит яратиш;

Мазкур вазифаларни амалга ошириш усуллари аниқлашда ушбу жараённинг уюшқоқлигини таъминлаш, ички ва ташқи шарт-шароитларнинг ўзгарувчанлигини

ҳисобга олиш лозим. Ушбу мезонлар жорий ва стратегик режаларнинг ижросини таъминлаш бўйича асосий қадамлардан ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг ўзбек тилига давлат тили мақоми берилганининг ўттиз йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. 21 октябр 2019 йил. <https://xs.uz/uzkr/>
2. Zhao, Y., (2020). A Personalized English Teaching Design Based on Multimedia Computer Technology. International Journal of Emerging Technologies in Learning, 15(8): 210-222. <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i08.13695>.
3. Peralta Castro, F.E., Acosta Dias, R. (2011). Towards a methodology to deliver English language lessons that foster different competencies in computer science students (Conference Paper). Global Engineering Education Conference, EDUCON 20112011, # 5773238, 826-830.
4. Thompson, G. Some misconceptions about communicative language teaching [ELT Journal](#). Volume 50, Issue 1, January 1996, Pages 9-15.
5. Scarcella, R. C., & Oxford, R. L., (1992). The tapestry of language learning: The individual in the communicative classroom. Boston, MA: Heinle & Heinle.
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). Approaches and methods in language teaching (2nd ed.). New York, NY: Cambridge University Press.
7. A.S.Khakimzianova, A.M.Ilyasova, B.I.Fakhrutdinov. Characteristics and structure of methodical thinking of a foreign language teacher. (2019). Kazan Federal University, Institute of International Relations, Russia.
8. Dr. G.Manivannan . [Teaching English for Specific Purposes](#): Learning and Teaching. January, 25th. <https://www.usingenglish.com>.
9. <https://uzanalytics.com/jamiyat/>.
10. <https://www.native-english.ru/articles/prepod>.